

67-72-51/3
23.04.19

До спеціалізованої вченої ради
Д 35.052.19
у Національному університеті
«Львівська політехніка»
79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, Тильчик Ольги Віталіївни на дисертацію Лесько Наталії Володимирівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність вибраної теми. В останні роки в Україні активно формується ювенальна політика, удосконалюється система державних органів дотичних до питань забезпечення і захисту прав дітей, йде пошук нових форм і методів роботи між різними державними і недержавними інституціями, відбувається процес удосконалення національного законодавства у цій сфері. Разом з тим, як справедливо констатується в Концепції Державної соціальної програми – Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року, існуюча в Україні система захисту прав та інтересів дитини є недосконалою та не повною мірою відповідає вимогам часу.

Необхідність формування чіткої державної політики за даним напрямом обумовлюється, зокрема особливостями інформаційних потоків, пов'язаних із зростанням соціального напруження, складністю економічної та політичної ситуації в країні, що сприяють сприйняттю насилля як дієвого засобу відстоювання власних інтересів. Насильство над дітьми є реальною загрозою розвитку суспільства. Аналіз правозастосовної практики свідчить про істотне зростання та видове урізноманітнення випадків недотримання Конституційних приписів щодо забезпечення захисту дитини та її прав в Україні.

Основною проблемою є те, що права дитини залишаються декларативними в Україні, і навіть не всі з визначених Конвенцією ООН, знайшли відображення у національному законодавстві. В спеціальній літературі відзначається, що національне законодавство з питань забезпечення прав дитини майже припинило розвиватися після 2010 року, однак з початку 2014 року нормативні акти у частині запобігання негативним наслідкам подій, що відбуваються у країні, вдосконалюються. Посилено контроль за переміщенням за межі України дітей, які потребують додаткового соціального захисту; дії органів та служб у справах дітей було спрямовано на профілактичний догляд за дітьми у сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах. Протягом 2015 року були внесені зміни до

базових нормативних актів щодо пільг на навчання дітей; розпочато процес внесення змін до нормативної бази щодо посилення контролю за всиновленими дітьми та родинами, що їх всиновили, виїздом їх за межі України; передбачена система зберігання та обміну інформацією щодо дітей, які можуть бути всиновлені, у разі зміни місця проживання таких дітей; більше уваги приділено матеріальному забезпеченню дітей. Крім того, у 2017 році було посилено гарантії безпеки дітей, зокрема, доповнено законодавство нормами щодо недопущення насильства стосовно дітей, залучення їх до найгірших форм дитячої праці. Не дивлячись на позитивні зрушення в цьому питанні, низка нормативно-правових актів прийняття, яких в Рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист» визначено пріоритетним в діяльності державних органів, залишається не виконаним, що негативно позначається на розбудові діяльності відповідних суб'єктів публічного адміністрування. До того ж, негативним чинником в процесі забезпечення та захисту прав дітей є доволі тривалі процеси прийняття вкрай важливих нормативно-правових актів, а згодом і запровадження в дію механізмів, що ними передбачені.

Слід відзначити, що наукова проблема захисту прав дитини від насильства та інших протиправних дій є міждисциплінарною, що розглядається в межах педагогічних, психологічних, медичних наукових досліджень, у межах юридичних наук також визначається подгалузевістю, проте ключові питання правового регулювання діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення та захисту прав дітей має досліджуватися в межах саме адміністративно-правової науки. Тому дослідження Н.В. Лесько присвячене складній, актуальній та цікавій темі, яка становить великий науковий інтерес та, варто наголосити на її практичному значенні.

Формулювання теми дисертаційного дослідження, спосіб її висвітлення, а також теоретичний та методологічний процедурний апарат не викликають сумнівів, відповідно – підтверджують професіоналізм автора. Обґрунтування актуальності теми дослідження є переконливим.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дослідження, авторефератом, фаховими публікаціями автора дає змогу констатувати належну ступінь обґрунтованості наукових положень і рекомендацій, висунутих у дисертації, їх достовірність, новизну, належний рівень апробації.

Суттєвий особистий досвід дисертанта у зазначеній сфері виявляється у глибинному розкритті проблем формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій та визначенні конкретних шляхів їх вирішення через оновлення законодавства України.

Дисертація складається зі вступу, шести розділів, що поділені на 19 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обрана структура дозволила авторові всебічно дослідити предмет дисертаційної роботи. Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне дисертаційне дослідження, присвячене вивченню питання формування та

реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що дисертація становить наукове, прикладне, самостійне, завершене, аргументоване, комплексне дослідження, що має високий науково-теоретичний та прикладний рівень.

Належна ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються, по-перше, плідним використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, характерних для дослідження правових явищ; по-друге, рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у ретельно вивчених напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних вчених; по-третє, належним критичним аналізом відповідних нормативно-правових актів; по-четверте, репрезентативними емпіричними даними судової практики; по-п'яте, належною апробацією результатів дослідження та їх оприлюдненням, відповідно вимог, що висуваються до такого роду робіт.

Обґрунтованою і логічною є структура рукопису. Під час дослідження застосовано ряд наукових методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставлених мети і завдань, об'єкта і предмета дослідження. У розділах роботи дисертант проводить детальний аналіз наукових підходів до визначення змісту поняття «насильство», «агресія», «примушення», «жорстоке поводження з дітьми», «катування», «фізичний примус» (с. 35), запропонувавши при цьому авторське формулювання дефініції «насильство щодо дітей» (с. 66), аналізує законодавче регулювання діяльності суб'єктів у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій (с. 204). Цінним науковим надбанням є визначення поняття «державна політика захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» (с. 28), аналіз особливостей адміністративної відповідальності за вчинення насильства щодо дітей в сім'ї (с. 259), окреслення теоретичних та практичних засад правового регулювання захисту дітей від негативного впливу Інтернету (с. 269), дослідження кібербулінгу як новітнього виду насильства щодо дітей (с. 294), аналіз віктимологічного запобігання насильства щодо дітей (с. 311). На особливу увагу заслуговують пропозиції щодо правових аспектів удосконалення законодавства у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій (с. 332).

У висновках дисертантом викладаються науково обґрунтовані положення щодо виявлення і дослідження нових ідей та тенденцій розвитку адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій, а також напрямів удосконалення відповідного адміністративно-правового забезпечення.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про високий рівень наукової підготовки автора та його глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами тематики, що досліджувалась.

Отже, основні положення, висновки, рекомендації, які містяться в дисертації достатньою мірою теоретично обґрунтовані. Сам

автор продемонстрував високий рівень професійної зрілості та наукової кваліфікації.

Достовірність результатів і новизна дослідження. Отримані наукові результати, теоретичні положення й практичні висновки дослідження були здійснені в межах науково-дослідної роботи.

Наукова новизна полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на монографічному рівні аналізуються сучасні теоретичні та практичні проблеми формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій.

На особливу увагу заслуговують такі положення, висновки, рекомендації та пропозиції, які найбільш наочно відображають її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

а) сформульовано авторське визначення понять: «насильство щодо дітей» (с. 28), «державна політика захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» (с. 28), «державна статистична звітність випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» (с. 29);

б) аргументовано, що ефективність державної політики захисту дітей від насильства та інших протиправних дій, передусім, базується на ефективності норм закону і залежить від дії всього механізму адміністративно-правового регулювання. Ефективність державної політики захисту дітей від насильства та інших протиправних дій визначається рівнем досягнення поставлених перед нею завдань, адекватністю між запланованим та досягнутим (с. 28);

в) виявлено, що незважаючи на глибоку доктринальну розробку основ профілактичної політики, вона не отримала в державі закріплення на рівні концепції. Сьогодні назріла нагальна потреба розробки та затвердження на державному рівні концепції запобігання правопорушенням, прийняття Закону України «Про запобігання правопорушенням» (с. 28);

г) обґрунтовано необхідність створення при Міністерстві соціальної політики України Департаменту з попередження насильства та інших протиправних дій щодо дітей. Наведено аргументи на користь доречності ліквідації центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, натомість доведено доцільність створення в службах у справах дітей сектору соціальної роботи, в обов'язки якого входила б соціальна робота із сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих умовах (с. 29);

д) доведено потребу удосконалення показників у формах державної статистичної звітності стосовно запобігання насильству щодо дітей. Зокрема, для органів управління освітою, навчальних закладів запровадити такі показники: кількість звернень та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини (насильство щодо дітей в сім'ї, насильство щодо дітей з боку працівників навчальних закладів, з боку учнів навчальних закладів); кількість звернень та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини в інтернатних закладах системи освіти; кількість дисциплінарних стягнень, застосованих до працівників навчальних

закладів за вчинення аморальних дій (зокрема, жорстокого поводження щодо дитини) (с. 29–30).

Представлена наукова робота виконана здобувачем самостійно, з використанням новітніх досягнень теорії права та науки адміністративного права. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Результати дисертації, висновки та пропозиції відображено у одноосібній монографії, 24-х наукових статтях, з них — 19 у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України (18 — включених до наукометричних баз даних — Index Copernicus); 3 — у періодичних іноземних виданнях, 2 — у наукових виданнях, які не внесені до переліку фахових видань України, а також 28 тез виступів на науково-практичних заходах.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження полягають у тому, що вони можуть бути використані:

— у науково-дослідній сфері — положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшого напрацювання питань, пов'язаних з адміністративно-правовим забезпеченням формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій;

— у сфері правотворчості — у підсумку дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, що стосуються державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій;

— у правозастосовній діяльності — для підвищення ефективності державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій.

— у навчальному процесі — під час організації освітньої діяльності та викладання навчальних дисциплін адміністративно-правового циклу, а також для підготовки методичних розробок, підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право».

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньо розкритий. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Робота складається зі вступу, шістьох розділів, що містять дев'ятнадцять логічно пов'язаних між собою підрозділів, висновків до кожного розділу та до роботи в цілому, а також зі списку використаних джерел та додатків.

Критичні зауваження та побажання до дисертаційної роботи. Відзначаючи високий рівень дисертаційного дослідження слід зазначити що в ньому містяться певні спірні, неузгоджені чи не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами

подальшої розробки означеної проблеми. Зокрема:

1. У дисертації запропоновано проект Інструкції «Про організацію роботи шкільного офіцера поліції». В проекті Інструкції визначено основні організаційно-правові засади діяльності шкільного офіцера поліції (с. 465). Проте, на думку опонента, доцільно було б вказати до якої державної структури повинен відноситись шкільний офіцер поліції.

2. У дисертації значна увага приділена дослідженню судової практики України у справах, пов'язаних з насильством та іншими протиправними діями щодо дітей, в той же час узагальненню практики Європейського суду з прав людини не приділена достатня увага.

3. Потребує додаткового обґрунтування висновки автора про доцільність закріплення саме у Розділі 12 Кримінального України статті 300-1 «Поширення інформації, що містить дитячу порнографію, сцени насильства, комерційну експлуатацію щодо дітей в мережі Інтернет» (с. 375–376).

4. Вважаємо, що дисертанту доцільно було більше уваги приділити у підрозділі 4.1.3 «Організація та діяльність загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб» аналізу діяльності міжнародних неурядових організацій щодо захисту дітей від насильства та інших протиправних дій.

5. У дисертації фрагментарно висвітлено правові аспекти процедури блокування (фільтрації) Інтернет-контенту. Хотілось почути думку дисертанта про те, чи суперечить блокування Інтернет-контенту українському законодавству і вимогам міжнародних нормативно-правових актів.

Актуальність і новизна, важливість одержаних здобувачем результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків у сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертаційна робота на тему «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та пунктам 9-10, 12-14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а Лесько Наталія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
і процесу та митної безпеки
Університету Державної
фіскальної служби України

О.В. Тильчик